

**МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
МИНИСТЕРСТВО НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО**

**НАРЕДБА № 10
от 26 септември 2003 г.**

**ЗА ЗАЩИТА НА РАБОТЕЩИТЕ ОТ РИСКОВЕ, СВЪРЗАНИ С ЕКСПОЗИЦИЯ НА
КАНЦЕРОГЕНИ И МУТАГЕНИ ПРИ РАБОТА**

**(Обн., ДВ, бр. 94 от 24.10.2003 г. - в сила от 24.10.2004 г.; изм., бр. 8 от 30.01.2004 г. - в сила
от 30.01.2005 г.)**

Чл. 1. С наредбата се определят минималните изисквания за защита на работещите от съществуващи и потенциални рискове за здравето и безопасността при експозиция на канцерогени или мутагени при работа.

Чл. 2. (1) Наредбата се прилага във всички предприятия, места и дейности по чл. 2 от Закона за здравословни и безопасни условия на труд (ЗЗБУТ), когато работещите са или могат да бъдат експонирани на канцерогени или мутагени при работа.

(2) За защита на работещите от експозиция на азбест се прилага тази наредба, когато предвижда по-високи изисквания от изискванията, определени с Наредба № 1 от 2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на азбест при работа (ДВ, бр. 32 от 2003 г.).

Чл. 3. Наредбата не се прилага за защита на работещите от рискове при експозиция единствено на йонизиращи лъчения.

Чл. 4. (1) Рискът за здравето и безопасността на работещите се оценява съгласно Наредба № 5 от 1999 г. за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска (ДВ, бр. 47 от 1999 г.).

(2) За всяка дейност, при която може да възникне риск от експозиция на канцерогени или мутагени, трябва да се определят видът, степента и продължителността на експозицията на работещите за извършване оценката на риска и определяне на съответните мерки.

(3) При оценяването на риска се отчитат всички възможни пътища на експозиция, включително по кожен път.

Чл. 5. (1) При оценяването на риска работодателят трябва да установи и оцени възможните въздействия на канцерогени и мутагени върху здравето и безопасността на работещи, които се нуждаят от специална закрила, включително и тези с нарушения на здравното състояние.

(2) Когато при оценката на риска се установи риск за здравето и безопасността на работещите по ал. 1, работодателят е длъжен да им предложи преместване от средата, свързана с експозиция на канцерогени и мутагени.

(3) Временното или постоянното преместване на тези лица на работни места без контакт с канцерогени и мутагени се решава индивидуално за всеки отделен случай, като преместването се извършва със съгласието на работещия.

Чл. 6. Работодателят предоставя при поискване на контролните органи информацията, използвана при оценяването на риска.

Чл. 7. Когато резултатите от оценката на риска показват риск за здравето и безопасността на работещите, работодателят трябва да предотврати експонирането им на канцерогени и мутагени.

Чл. 8. Работодателят ограничава използването на канцерогени или мутагени на работните места чрез заместването им с вещества, препарати или процеси, които не са опасни или са по-малко опасни за здравето и безопасността на работещите, когато това е технически и технологично осъществимо.

Чл. 9. Работодателят предоставя при поискване на контролните органи информацията за резултатите от проведени проучвания относно технологичните и техническите възможности за замяна на използваните канцерогени и мутагени с вещества, препарати или процеси, които не са опасни или са по-малко опасни за здравето и безопасността на работещите.

Чл. 10. Когато замяната на използваните канцерогени или мутагени с вещества, препарати или процеси, които не са опасни или са по-малко опасни, е технически и

технологично неосъществимо, работодателят осигурява затворена система за производство и използване на канцерогени и мутагени.

Чл. 11. Когато използването на затворена система е технически неосъществимо, работодателят трябва да намали нивото на експозиция на работещите до най-ниското технически достижимо ниво.

Чл. 12. Стойностите на канцерогени и мутагени във въздуха на работната среда не трябва да превишават граничните стойности, посочени в Наредба № 13 от 1992 г. за пределно допустимите концентрации на вредни вещества във въздуха на работната среда (ДВ, бр. 81 от 1992 г.).

Чл. 12. (Изм., ДВ, бр. 8 от 2004 г. - в сила от 30.01.2005 г.) Стойностите на канцерогените и мутагените във въздуха на работното място не трябва да превишават граничните стойности, посочени в приложение № 1 към чл. 1, ал. 1, т. 3 на Наредбата за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа.

Чл. 13. Във всички предприятия, места и дейности по чл. 2 ЗЗБУТ, когато работещите са или могат да бъдат експонирани на канцерогени или мутагени при работа, работодателят прилага следните мерки:

1. ограничава количествата на използваните канцерогени или мутагени на работното място до техническия минимум;
2. намалява броя на работещите, които са или могат да бъдат експонирани на канцерогени или мутагени, до най-ниския възможен брой;
3. организира работните процеси и техническите мерки по начин, осигуряващ предотвратяването или намаляването до минимум отделянето на канцерогени или мутагени във въздуха на работната среда;
4. отстранява канцерогените или мутагените от източника и осигурява местни (локални) смукателни или общообменни вентилационни съоръжения, които осигуряват опазване на здравето на населението и околната среда;
5. осигурява подходящи системи за измерване за ранно установяване на наднормени нива на експозиция на канцерогени или мутагени при непредвидени инциденти или аварии;
6. осигурява прилагането на подходящи процедури и методи за безопасна работа с използваните канцерогени и мутагени;
7. осигурява колективни средства за защита и/или лични предпазни средства;
8. предприема хигиенни мерки, включващи редовно почистване на подове, стени и други повърхности;
9. информира работещите за предприетите мерки;
10. определя работните зони, в които работещите са или могат да бъдат експонирани на канцерогени или мутагени и поставя знаци и сигнали за безопасност на труда и противопожарна охрана и други подходящи предупредителни знаци, включително знака "Пушенето е забранено";
11. съставя планове за действия при аварии, при които съществува риск от наднормени стойности на канцерогени или мутагени;
12. осигурява безопасно съхраняване, използване и транспортиране на канцерогени или мутагени посредством плътно затварящи се обозначени контейнери;
13. осигурява безопасно събиране, съхраняване и унищожаване от работещите на отпадъците, като се използват плътно затварящи се, обозначени контейнери.

Чл. 14. (1) Работодаателят уведомява работещите за всеки инцидент или авария, които могат да доведат до наднормена експозиция на работещите на канцерогени и мутагени.

(2) В случаите по ал. 1 се предприемат следните мерки:

1. работата в зоната се прекратява до отстраняване на причините и привеждане на експозицията в съответствие с граничните стойности;
2. в зоната се допускат само работещи, извършващи ремонтни или други дейности за отстраняване на аварията или инцидента, като техният брой се ограничава до необходимия минимум;
3. на работещите по т. 2 се осигуряват защитно облекло и подходящи средства за дихателна защита, които те са длъжни да носят;
4. в зоната не се допускат работещи без защитни средства;
5. продължителността на експозиция на работещите се ограничава до необходимия минимум за извършване на работите по т. 2.

Чл. 15. (1) При дейности като поддръжка, ремонт и др., при които съществува вероятност за значително повишаване на експозицията на работещите и при които са предприети всички технически предпазни мерки за ограничаване на тази експозиция, работодателят:

1. определя и прилага мерки за намаляване продължителността на експозицията на работещите до възможния минимум;
2. консултира с работещите и/или техните представители определените мерки по т. 1.

(2) В случаите по ал. 1 мерките включват:

1. осигуряване на защитно облекло и средства за дихателна защита на работещите, които те са длъжни да носят през цялото времетраене на превишена експозиция;
2. ограничаване на продължителността на експозиция на работещите до необходимия минимум за извършване на работите по ал. 1.

(3) Работодателят предприема мерки за отграничаване и обозначаване на местата, където се извършват дейностите по ал. 1, и осигурява достъп до тях само за пряко ангажираните работещи или работещи, чиито задължения изискват да бъдат там.

Чл. 16. Работодателят ограничава достъпа до местата, в които се извършват дейности, при които резултатите от оценката на риска показват риск за здравето и безопасността на работещите, като допуска само пряко ангажираните работещи или работещите, чиито задължения изискват да бъдат там.

Чл. 17. (1) При изпълнение на дейности, при които има опасност от замърсяване с канцерогени или мутагени, работодателят предприема следните хигиенни мерки и мерки за лична защита:

1. забранява консумацията на храни и напитки и тютюнопушенето в работните места, в които съществува риск от замърсяване с канцерогени и мутагени;
2. осигурява защитно облекло или друго подходящо специално облекло на работещите;
3. осигурява условия за разделно съхраняване на работното или защитното облекло от другото облекло;
4. осигурява подходящи санитарно-битови помещения и средства за измиване и тоалет;
5. създава условия за правилно съхранение на защитната екипировка на предвидено за целта място;
6. осигурява проверка и почистване на защитната екипировка след всяка употреба и при възможност преди употреба и поправка или замяна на повредената защитна екипировка преди последващо използване.

(2) Мерките по ал. 1 са за сметка на работодателя.

Чл. 18. Когато резултатите от оценката на риска показват риск за здравето и безопасността на работещите, работодателят предоставя при поискване на контролните органи информация за:

1. дейностите и/или производствените процеси, при които работещите са или могат да бъдат експонирани на канцерогени или мутагени;
2. причините, обуславящи необходимостта от използване на канцерогени или мутагени;
3. произвежданите или използваните количества вещества или препарати, които съдържат канцерогени или мутагени;
4. броя на експонираните работещи;
5. предприетите предпазни и защитни мерки;
6. вида на използваните колективни средства за защита и лични предпазни средства;
7. вида и степента на експозиция;
8. случаите на замяна на използваните канцерогени и мутагени с вещества, препарати или процеси, които не са опасни или са по-малко опасни.

Чл. 19. (1) Въз основа на цялата налична информация работодателят осигурява на работещите и/или техните представители подходящо обучение и инструктаж за:

- а) възможните рискове за здравето, включително допълнителния риск от тютюнопушене;
- б) мерките за предотвратяване и предпазване от експозиция на канцерогени и мутагени;
- в) хигиенните изисквания към оборудването и личната хигиена;
- г) носенето и използването на защитните средства и облекло;
- д) мерките, които се предприемат от работещите и особено от спасителните формирования при инциденти и за предотвратяване на инциденти.

(2) Обучението по ал. 1 трябва:

- а) да се съобразява с нови или промяна на съществуващи опасности;
- б) да се повтаря периодично в случаите, когато е необходимо.

(3) Работодателят информира работещите за всички инсталации и контейнери, които съдържат канцерогени и мутагени, и осигурява ясно и четливо етикетиране и обозначаване с добре видими предупредителни знаци и знаци за безопасност на инсталациите, контейнерите и опаковките.

Чл. 20. (1) Работещите и/или техните представители имат право да участват в проверките по спазване изискванията на тази наредба.

(2) Работещите и/или техните представители могат да участват в обсъждането, приемането и прилагането на изискванията за осигуряване на здравето и безопасността на работещите, включително и на тези, които се отнасят до:

а) избора, носенето и правилното използване на личните предпазни средства и специалното работно облекло;

б) определените от работодателя мерки по чл. 15, ал. 2.

(3) Работодателят уведомява възможно най-бързо работещите и/или техните представители за всеки случай на наднормени нива на експозиция, включително и за случаите по чл. 15.

(4) В случаите по ал. 3 работодателят информира работещите и/или техните представители за причините, довели да наднормени нива на експозиция, за взетите мерки или за мерките, които трябва да се вземат за справяне със ситуацията.

Чл. 21. (1) Работодателят изготвя списък на работещите, при които резултатите от оценката на риска по чл. 4 показват риск за здравето и безопасността.

(2) Работодателят актуализира списъка при всяка промяна на обстоятелствата.

(3) В списъка се посочват видът на извършваната работа, канцерогенът и/или мутагенът, на който те са експонирани, както и данни за експозицията, аварията и инцидентите.

(4) Когато работодателят разполага с данни за експозицията на работещите на предишна месторабота, тези данни се посочват в списъка.

(5) Работодателят осигурява постоянен достъп до списъка на лекаря от службата по трудова медицина, на контролните органи и на органите по безопасност и здраве при работа.

(6) Всеки работещ има право на достъп до отнасящата се за него информация, посочена в списъка.

(7) Работодателят при поискване от работещите и/или техните представители им предоставя обобщени данни, изготвени въз основа на информацията, включена в списъка.

(8) Работодателят предоставя ежегодно до 31 март актуализирания списък за предходната година на Д "ОИТ" и съответната ХЕИ, на чиято територия се намира предприятието.

Чл. 22. (1) Работодателят осигурява медицинско наблюдение на работещите, за които е налице риск за здравето и безопасността, установен при оценката на риска. Медицинското наблюдение се извършва:

1. преди експозицията;

2. на периодични интервали по време на експозицията, определени съгласно Наредба № 3 от 1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците (ДВ, бр. 16 от 1987 г.).

(2) Медицинското наблюдение се организира така, че да дава възможност за прилагане на конкретни мерки.

(3) Медицинското наблюдение се извършва по Наредба № 3 от 1987 г. за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците (ДВ, бр. 16 от 1987 г.) при спазване на изискванията, посочени в **приложението**.

Чл. 23. (1) Когато при работещ се установи нарушение на здравното състояние или заболяване, за които се предполага, че са в резултат на експозицията на канцерогени и мутагени, лекарят може да изиска извършването на подходящо медицинско наблюдение и на останалите работещи със същата експозиция.

(2) В случаите по ал. 1 се извършва повторна оценка на риска.

Чл. 24. (1) Резултатите от медицинското наблюдение се отразяват в здравните досиета на работещите съгласно изискванията на Наредба № 14 от 1998 г. за службите по трудова медицина (ДВ, бр. 95 от 1998 г.).

(2) Индивидуалното здравно досие и списъците по чл. 21 се съхраняват 40 години след края на експозицията.

(3) Когато предприятието прекратява дейността си:

1. индивидуалното здравно досие се предоставя на съответния работещ;
2. списъците по чл. 21 се предоставят на Националния осигурителен институт.

Чл. 25. (1) Службите по трудова медицина определят и предлагат защитни или предпазни мерки за работещите.

(2) На работещите се предоставя информация и съвети за медицинско наблюдение, което може да се извършва след края на експозицията.

(3) На работещите се осигурява достъп до резултатите от медицинско наблюдение, отнасящо се до тях.

(4) Работещите или работодателят могат да поискат обсъждане с лекаря от службата по трудова медицина на резултатите от медицинско наблюдение.

Чл. 26. Всеки случай на съмнение за професионално заболяване, причинено от експозиция на канцерогени и мутагени при работа, се съобщава съгласно Наредбата за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести (ДВ, бр. 33 от 2001 г.).

Допълнителна разпоредба

§ 1. По смисъла на тази наредба:

1. **“Канцероген”** е:

а) вещество, което отговаря на критериите за класификация като канцероген от категория 1 или 2 според Наредбата за реда и начина за класифициране, опаковане и етикетиране на съществуващи и нови химични вещества, препарати и продукти, приета с ПМС № 316 от 2002 г. (ДВ, бр. 5 от 2003 г);

б) препарат, състоящ се от едно или повече вещества по т. 1, когато концентрацията на едно или повече вещества отговаря на изискванията за граници на концентрация за класификацията на препарата като канцероген от категория 1 или 2, определени с Наредбата за реда и начина за класифициране, опаковане и етикетиране на съществуващи и нови химични вещества, препарати и продукти, приета с ПМС № 316 от 2002 г.;

в) вещество, препарат или процес, свързани с производство на аурамин, работи, при които работещите са експонирани на полициклични ароматни въглеводороди, съдържащи се в каменовъглени сажди, каменовъглени смоли или катрани; работи, при които работещите са експонирани на прах, дим или аерозол при пържене или електролитно рафиниране на медно-никелов щайн; процеси със силни киселини при производство на изопропилов алкохол; работи, при които работещите са експонирани на прах от твърдо дърво, както и вещество или препарат, освобождавани при тези процеси.

2. **“Мутаген”** е:

а) вещество, което отговаря на критериите за класификация като мутаген от категория 1 или 2 според Наредбата за реда и начина за класифициране, опаковане и етикетиране на съществуващи и нови химични вещества, препарати и продукти, приета с ПМС № 316 от 2002 г.;

б) препарат, състоящ се от едно или повече вещества по т. 1, когато концентрацията на едно или повече вещества отговаря на изискванията за граници на концентрация за класификацията на препарата като канцероген от категория 1 или 2, определени с Наредбата за реда и начина за класифициране, опаковане и етикетиране на съществуващи и нови химични вещества, препарати и продукти, приета с ПМС № 316 от 2002 г.

3. **“Гранична стойност”** на даден канцероген или мутаген във въздуха на работното място е измерената средна стойност на канцерогена или мутагена във въздуха на дихателната зона на работещия за 8 часа.

4. **“Затворена система”** е техническо средство (конструкция) от затворен тип с осигурена херметизация или с интегрирана смукателна вентилация за изолиране на канцерогените и мутагените по време на всички етапи на производство и използване.

Преходни и заключителни разпоредби

§ 2. Указания по прилагане на наредбата дават министърът на здравеопазването и министърът на труда и социалната политика.

§ 3. Наредбата се издава на основание **чл. 276, ал. 1 от Кодекса на труда** и

влиза в сила 12 месеца след обнародването ѝ в “Държавен вестник”.

**Приложение
към чл. 22, ал. 3**

Практически препоръки за медицинско наблюдение на работещите

1. Службата по трудова медицина трябва да е запозната с условията на труд, включително степента на експозиция на всеки работещ.
2. Медицинското наблюдение включва минимум:
  - водене на досиета за професионалния маршрут и здравното състояние;
  - персонално интервю;
  - провеждане, когато е необходимо, на биологичен мониторинг за установяване на ранни и обратими признаци за увреждане на здравното състояние.
3. Провеждането на допълнителни изследвания се решава за всеки работещ, във връзка с медицинския преглед, като се вземат под внимание най-новите научни постижения на трудовата медицина.